



ნესტან სულავა

**პრონოეტული კონცეფცია არეოპაგიტულ
მოძღვრებაში**

განგების პრობლემის შესასწავლად განგების კონცეფციის განხილვა ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის საღვთისმეტყველო შრომების საფუძველზე კონცეპტუალურია, რადგან საზოგადოდ არეოპაგიტულმა მოძღვრებამ მთელ ქრისტიანულ ლიტერატურას დიდი კვალი დაამჩნია. განგების ცნებას იცნობს ანტიკური ფილოსოფიაც და ქრისტიანული მოძღვრებაც. ანტიკურ სამყაროში განგება ღმერთების კეთილი ზრუნვა და გადაწყვეტილებაა ადამიანის მომავალი ცხოვრების შესახებ. ტერმინოლოგიური და ცნებითი თვალსაზრისით ძველი აღთქმის თხზულებებში, კერძოდ ფსალმუნებში, ახალი აღთქმის წიგნებში მას ღვთის ნება, ან წინადაწარგანზრახვა და წინადაწარცნობა გამოხატავს//ენაცვლება (ბერძნული *προνοια, οικονομία*, ლათინური *providentia*). განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ახალი აღთქმისეული განგებისეული//პრონოეტული კონცეფცია და ამ მხრივ საგანგებო ყურადღება უნდა მიექცეს უპირველეს ქრისტიანულ ღოცვას „მამაო ჩვენოს“, რომლის სიტყვები „იყავნ ნება შენი“ განსაზღვრავს როგორც ახალი აღთქმის წიგნების, ისე მთელი მომდევნო ხანის საღვთისმეტყველო ლიტერატურის მსოფლმხედველობას, რათა აღსრულდეს ნება ღვთისა. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს პავლეს ეპისტოლეები, რომლებშიც „განგება“ პრონოეტულ ტერმინად გაიაზრება და ძირითადად აღნიშნავს ღმერთის ზრუნვას ადამიანის მომავალ სულიერ ცხოვრებაზე, ღმერთის კეთილ წინასწარგადაწყვეტილებას, ღმერთის ნებას. ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში გამოყენებული განგების ცნება ანტიკური ფილოსოფიისაგან განსხვავ-

ვებუღი საზრისითა და ფუნქციითაა აღჭურვილი და განსხვავებული მნიშვნელობით გამოიყენება.

განგებამ, როგორც საღვთისმეტყველო ტერმინმა, ქრისტიანულ ლიტერატურაში არსობრივად ახალი, წინაკულტურული ტრადიციებისაგან განსხვავებული აზრი შეიძინა; იგი წინასწარგანზრახულებას, ადამიანის სულიერ მომავალზე ზრუნვას, მისი მომავლის წინასწარ განგებას გულისხმობს. ქრისტიანულ მოძღვრებაში განგება, ღვთის ნება მხოლოდ ადამიანის ცხოვრების კეთილად წარმართვას გულისხმობს. წმინდა ღვთისმეტყველი მამები ამ ტერმინს განმარტავენ და მის არსს ხსნიან ბიბლიურ წიგნებში არსებულ მონაცემთა საფუძველზე. ქრისტიანული მსოფლმხედველობის თანახმად, სამყარო, როგორც საერთო არსის მქონე ერთიანობა-მთლიანობა, ღვთის განგებით შეიქმნა, ღმერთი ყოველივეზე ზრუნავს და წარმართავს მას, ღვთაებრივი სიბრძნე თავისი სამართლიანობითა და სიკეთის ქმნით ადამიანურ გონსა და სიბრძნეს ყოველმხრივ აღემატება.

განგების რაობა და არსი, ქრისტიანული მსოფლმხედველობის კვალობაზე, საგანგებოდ განიხილეს აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიების მისტიკოსმა მამებმა წმ. ფილონ აღექსანდრიელმა, წმ. ბასილი კესარიელმა, წმ. გრიგოლ ნოსელმა, წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველმა, წმ. იოანე ოქროპირმა, ნეტარმა ავგუსტინემ, განხილულია არეოპაგიტულ თხზულებებში; მოგვიანებით საღვთისმეტყველო თვალთახედვა გამოხატეს წმ. იოანე დამასკელმა, წმ. მაქსიმე აღმსარებელმა, ქართველ ღვთისმეტყველთაგან წმ. იოანე პეტრიწმა პროკლე დიადოხოსის თხზულებათა ქართულ თარგმანზე დართულ კომენტარებში.

ჩვენი მსჯელობის საგანია განგების გააზრების საკითხი წმ. დიონისე არეოპაგელის ტრაქტატებში, რომლებიც მნიშვნელოვან მასალას იძლევა როგორც ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით განსახილველად, ისე არსობრივი რაობის განსამარტებლად. საკითხისადმი ინტერესს ის ადვილებს, რომ წმ. დიონისე არეოპაგელმა ბერძნულად ეს ტერმინი განსხვავებული ლექსიკური ერთეულებით გადმოგვცა; ეფრემ მცირის ქართულ თარგმანში ბერძნული

ტერმინის შესატყვისად შერჩეულია რამდენიმე სხვადასხვა ქართული ლექსიკური ერთეული, კერძოდ: განგება//განგებულება, წინაგანგება//წინაგანგებულება. ე.ი. ბერძნულში ქართული ტერმინის შესატყვისად რამდენიმე განსხვავებული ლექსიკური ერთეული, განსხვავებული სიტყვა გვხვდება.

განგების განმარტება-ინტერპრეტაციისათვის არეოპაგიტულ თხზულებათა კვალობაზე განხილული გვაქვს ტრაქტატები „საღმრთოთა სახელთათვის“ და „საიდუმლო ღმრთისმეტყველებისათვის“, რომლებშიც გაანალიზებულია განგების არსი; მესამე ტრაქტატი „ზეციური იერარქიისათვის“, ზეცათა იერარქიის კვალობაზე წარმოაჩენს განგების, როგორც ზეციური წესების, მოწყობის, პრინციპებს, რაც ბერძნულში გადმოიცემა ტერმინებით „προνοια, οικονομία“. არეოპაგიტული მოძღვრებით, განგება არის ღმერთის წინასწარგანზრახულება: ადამიანისათვის სასოების მიმნიჭებელი, ადამიანის სულიერ მომავალზე ორიენტირებული, სულის მსხნელი, ძირითადად ღმერთის კეთილი ნება, რომელიც დაფარულია და რომლის გამოცნობას, რომლის აღსრულებას მთელი არსებით ცდილობს ადამიანი თავისი სიცოცხლის მანძილზე. განგების შეცვლა შეუძლებელია, აცილებაც შეუძლებელია. იგი კეთილი ზრუნვაა ადამიანის სულზე, წინასწარგანზრახვაა. განგების და ადამიანის სურვილის თანხვედრა ღვთის სიკეთითაა განპირობებული, განგების არსი და კონკრეტული გამოვლინება ადამიანმა მის აღსრულებამდე არ იცის. განგება ადამიანისათვის ღვთისაგან ბოძებული არჩევანია. დიონისე არეოპაგელი იშვიათი სისადავით, ცხადად, ნათლად, ამავე დროს, საღვთისმეტყველო რიტორიკული სტილით გვაწვდის თავის შეხედულებას ისეთი ურთულესი, ადამიანის გონებისათვის ძნელად საწვდომი ტერმინის შესახებ, როგორცაა განგება//განგებულება.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაში, ზოგჯერ სამეცნიერო ლიტერატურაშიც, განგება (προνοια, οικονομία, providentia) მცდარად გაიაზრება და იგი ერთ-ერთ სიმბოლურ საღვთო სახელად მიიჩნევა. ამიტომ ვიმოწმებთ პრონოეტულობის აღმნიშვნელ შესატყვის ქართულ ტერმინებს, რომლებიც ეფრემ

მცირის მიერაა შემუშავებული არეოპაგიტული კორპუსისა და წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის ჰომილიათა თარგმნისას. მისი გამოვლენა აჩვენებს ამ ტერმინის განვითარების საფეხურებს, რაც საღვთისმეტყველო აზროვნებისა და მთარგმნელობითი მეთოდის განვითარებაზე დაკვირვების საშუალებასაც იძლევა და თანამედროვე მწერალთათვის ტერმინის სწორად აღსაქმელად რეკომენდაციისა თუ რჩევის ფუნქციასაც კისრულობს.

საზოგადოდ უნდა აღინიშნოს, რომ განგების კონცეფციის განხილვისას ღვთისმეტყველი წმინდა მამები, მათ შორის დიონისე არეოპაგელი, რამდენიმე პრობლემას გამოყოფენ. ესენია: 1. ღვთის განგების რაობა, არსი და მიზნები; 2. განგება – ადამიანის თავისუფალი ნების გამოხატულება, ანუ ღვთის განგებისა და ადამიანის თავისუფლების ურთიერთმიმართების პრობლემა; 3. ყოვლადწმინდა სამების ყველა ჰიპოსტასის მონაწილეობა განგების საქმეში; 4. ადამიანის მიერ ღვთის განგების საიდუმლოების მიუწვდომლობა; 5. განგების დროსივრცული არეალი; 6. როგორ უნდა მოიქცეს ადამიანი, რომელსაც აქვს სასოება ღვთის განგება//განგებულებისა? 7. განგებისა და სიკეთე//ბოროტების ანტინომიის ურთიერთმიმართება; 8. განგება და ბედი, მათი მიმართება.

ნემესიოს ემესელმა თავის თხზულებაში „ბუნებისათვის კაცისა“ განგების კონცეფციის შესახებ სამი საკითხი დასვა: 1. არსებობს თუ არა განგება, 2. რა არის განგება და 3. რას შეეხება იგი. ასევე, წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის ჰომილიებშიც განგების საკითხი განსხვავებულად განიხილება და მან განგება ბედის საპირისპირო ფენომენად გაიაზრა, რაც თავის მოძღვრებაში კონკრეტული ეპიზოდების განხილვით დაასაბუთა. ისიც უნდა ითქვას, რომ წმინდა მამათა ნააზრევის განსხვავებულობა არ გულისხმობს უკიდურეს განსხვავებულ შეხედულებებს, რადგან ისინი მიჰყვებიან ბიბლიურ მოძღვრებას და საკითხს სხვადასხვა კუთხით განიხილავენ.

არეოპაგიტულ თხზულებებში განგების საკითხი რამდენიმე მიმართულებითაა დასმული.

ტერმინისათვის „განგება“ („προνοια, οικονομια“) დიონისე არეოპაგელის თხზულებებში. ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით, საინტერესოა ქართული თარგმანის ბერძნულ დედანთან შედარება, როგორაა თარგმნილი წმ. ეფრემ მცირის მიერ ეს ტერმინი არეოპაგიტულ კორპუსში. არეოპაგიტიკაში განგების აღმნიშვნელი ტერმინი, ბერძნული προνοια, აღინიშნება შემდეგი ლექსიკური ერთეულებით: „წინა-განგებად“ და „წინა-გამგებლობად“, იშვიათად „წინა-მომგონებლობად“. დავიმოწმებ ორიოდ ნიმუშს: „საღმრთოდ წინაგანგებულობად“ (προνοια); „ერთ არს ყოველთა დასაბამი და წინაგანგებად (προνοια)“; „საცნაურთა ღმრთისა წინაგანგებათა (προνοιας)“; „ხოლო ვინაფთვან, ვითარცა წყაროდ სახიერებისად, თვით მის ყოფისა, ყოველთა არსთადას მიზეზ არს, ამისათვის სახიერების დასაბამი იგი განგებად ღმერთ-მთავრობისა მისისად ყოველთაგან მიზეზისაგანთა იგალობების (Παντα δε απλως και απεριοριστως εν εαυτη τα οντα προειληφε ταις παντελεσι της μιας αθτης και παναιτιου προνοιας αγαθοτησι και εκ των οντων απαντων εναρμονιας συμβειται ...)“ (პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), 1960: 131; დიონისე არეოპაგელი, 2002: 238)¹... განგება ღვთის წინასწარგანზრახულებისა და ღვთის ნების თავისუფლების ერთიანობაა.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ წმ. ეფრემ მცირის თარგმანებში ამ ტერმინის ქართულად თარგმნისას ორი საფეხური შეინიშნება: 1) ადრეულ თარგმანებში განგებულება და განგება დასტურდება, კერძოდ, მან წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ თარგმნისას ეს ცნებები და მათი ზმნური ფორმები გამოიყენა; 2) ბოლო თარგმანებში, კერძოდ არეოპაგიტული თეოლოგიური თხზულებების ქართულ თარგმანში, გვხვდება „წინაგანგებად“, „წინაგანმგებლობად“, „წინაგანგებულებად“. ტერმინი προνοια – 1. განგება, განგებულება; 2. წინაგანგებად, წინაგანგებულებად – მთარგმნელობითი საქმიანობის ორ საფეხურს ასახავს;

¹ წმ. დიონისე არეოპაგელის დამოწმებული მონაკვეთის კომენტარებში წმ. მაქსიმე აღმსარებელი προνοιας-ს ნაცვლად οικονομια –ს იყენებს (დიონისე არეოპაგელი, 2002: 238).

უფრო ზუსტი, დედნის ადეკვატურია მეორე საფეხურზე შემუშავებული ტერმინები, ბერძნულის მსგავსად ზმნისწინის დართვით ნაწარმოები სიტყვა, რითაც მისი სემანტიკური მნიშვნელობა უფრო ზუსტდება. ე. ჭელიძემ მიუთითა, რომ წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის თექვსმეტსიტყველის ეფრემისეულ თარგმანში ორჯერ დასტურდება „წინაგანგება“. ეს ფაქტი მოწმობს, ერთი მხრივ, საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგიის განვითარების სხვადასხვა საფეხურის, ეტაპის არსებობას, მეორე მხრივ, თვით წმ. ეფრემ მცირის მთარგმნელობითი მეთოდის თანდათანობითი განვითარების ხანგრძლივ, რთულ აზროვნებითს პროცესს; საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგიის განვითარების სხვადასხვა საფეხური, კერძოდ ბოლო, ადასტურებს წმ. ეფრემის ელინოფილობას. ე. ჭელიძე წერს: „ტერმინი „წინაგანგება“ დამკვიდრებული სახით ეფრემის მოღვაწეობის დამლევს გულისხმობს. ამას ცხადყოფს არეოპაგიტული შრომები, რომლებიც, როგორც ცნობილია, ეფრემმა ბოლო წლებში თარგმნა“ (ჭელიძე, 1996: 550).

ქრისტიანობის უპირველესი ღოცვის განგება//ღვთის ნება. განგების არსობრივი რაობა მოცემულია ქრისტიანული რელიგიის უპირველეს ღოცვაში „მამაო ჩვენო“: „იყავნება შენი“ (მათე, 6, 10), სადაც „ღვთის ნების“ ბერძნული შესატყვისია „θέλημα“. სწორედ ეს „ნება“ არის ღვთის განგება, რომლის გარეშე ვერ წარმოიდგინება ადამიანის ქმედება. აპოსტოლური მოძღვრებაც ადამიანის გონების მიერ ღვთის განგების მიუწვდომლობას მიუთითებს, რასაც პავლე მოციქული რომაელთა მიმართ ეპისტოლეში რიტორიკულად დასმული კითხვით გამოთქვამს: „ჰო, სიღრმე სიმდიდრისა და სიბრძნისა და მეცნიერებისა ღმრთისა! ვითარ გამოუძიებელ არიან განკითხვანი მისნი და გამოუკულეველ არიან გზანი მისნი!“ (რომ. 11, 33). პავლე მოციქულის სიტყვის თანახმად: „ჰყოფდით ნებასა ღმრთისასა (το θέλημα του θεου) გულითად“ (ეფეს. 6, 6); „ხოლო ძისათჳს იტყჳს: საყდარი შენი, ღმერთო, უკუნითი უკუნისამდე; კუერთხი განგებისა (ευθυτητος) და კუერთხი სუფევისა შენისა“ (ებრ. 1, 8); „რომელი-იგი იგავი იყო ჟამისა მის მოწევნადისა, რომელსა შინა მსხუერპლნი და შესაწირავ-

ნი შეიწირვოდეს, რომელნი ვერ შემძლებელ იყვნეს გულითად სრულყოფად შემწირველათა მათ, გარნა საჭმელთა ხოლო ზედა და სასუმელთა და პირად-პირადთა ბანათა და სამართალითა კორცთაჲთა ვიდრე ჟამამდე განგებისა მის მოწვენადისა (...μεχρι καιρου διορθωσεν επικειμενα)“ (ებრ. 9, 9-10); „რამეთუ მოთმინებაჲ გიკმს თქვენ, რაჲთა ნებაჲ ღმრთისაჲ (το θέλημα του θεου) ჰყოთ და მოიღოთ აღნათქუეში იგი“ (ებრ. 10, 36); „რამეთუ ღმერთმან ჩუენთვის უმჯობესი წინაღსწარ განიგულა (προβλεψαμένον), რაჲთა არა თუნერ ჩუენსა სრულ იქმნენ“ (ებრ. 11, 40).

ღვთის განგების რაობა, არსი და მიზანი. ღმერთის შემოქმედებითი ძალის შედეგია ყოველივეს შექმნა სამყაროში, ყოველი არსის არსადქმნა, რაც ღვთის განგებითაა განსაზღვრული. ტრაქტატი „ზეციური იერარქიისათვის“ გვამცნობს, რომ სამყარო მოწესრიგებულია ღვთის ნებით, განგებით, შემთხვევითობაც განგებისეულია. შესაქმნის პროცესი ნებელობის, ღვთის ნების გამოხატულება. განგების წინაღსწარ შეცნობა და წვდომა ადამიანის მიერ შეუძლებელია. ღვთის განგება მოიცავს ღვთისგან ქმნილ მთელ ხილულ სამყაროს და განეფინება თითოეულ ადამიანს, როგორც სამყაროს მკვიდრს. ყოველადსახიერი შემოქმედი თავის ღვთიურ მზრუნველობას მოუვლენს ადამიანს. განგება ღმერთის ნებელობაა, რომელიც მიზანშეწონილად მართავს ყოველივე არსებულს. იგი არის ღვთაებრივი მზრუნველობა. ყოველივე ღმერთის ნებითაა შექმნილი და იგი არის განმგებელი. მოკლედ: განმგე ღმერთია, ხოლო მისი ნებელობა – განგება. არეოპაგიტული თხზულებები, განსაკუთრებით კი ტრაქტატი „ზეციური იერარქიისათვის“, რომელშიც ყველაზე ვრცელადაა მსჯელობა ღვთის ნების კვალობაზე სამყაროს მოწყობის შესახებ, განგებად მიიჩნევს ღმერთის ტკბილ წყალობას, კეთილ ზრუნვას ადამიანზე, და საერთოდ, ყოველგვარ არსზე. ორთოდოქსული ქრისტიანული საღვთისმეტყველო ლიტერატურა განგებას ღვთის წინაღსწარგანზრახულებად განმარტავს და სიბრძნესთან ერთად მისი წვდომა ადამიანთა გონებრივი შესაძლებლობების ზღვარს სცილდება.

ძველი და ახალი აღთქმის სწავლებით, სიმართლე და განგება, ჭეშმარიტება და განგება ერთ სიბრტყეზეა დაყენებული, რაც იმას მიუთითებს, რომ განგება ღვთაებრივი ჭეშმარიტებაა, ღვთაებრივი სიმართლეა, რომელიც დაფარულია ადამიანის გონებისათვის და მის აღსრულებამდე დაფარულადვე რჩება. განგება მხოლოდ მისი აღსრულების შემდეგ განცხადდება ადამიანისათვის. არეოპაგიტული მოძღვრებით, ღვთის განგების მიზანია ბოროტებისაგან სხვადასხვა სახით გახლეჩილის გამთლიანება მართალი რწმენისა და სულიერი სიყვარულის მეშვეობით, რასაც წმ. მაქსიმე აღმსარებელიც ეთანხმება და განმარტავს. ტრაქტატში „საღმრთოთა სახელთათვის“ განმარტებულია, რომ ღვთის ყოვლისმომცველი განგება არის მიზეზი ყოველივე არსებობისა და კეთილდღეობისა, ხოლო ამ არეოპაგიტული შეხედულების კომენტარებში წმ. მაქსიმე აღმსარებელი აღნიშნავდა, რომ ღმერთი არის როგორც შემოქმედი, ასევე მზრუნველი, განმგებელი დროისა, ბუნებისა და გონისმიერი არსებებისა.

ყოვლადწმინდა სამების ყველა პირის მონაწილეობა განგების საქმეში. როგორც შესაქმე, ასევე განგებაც, არეოპაგიტული მოძღვრების მიხედვით, თანაბრად მიეწერება ყოვლადწმინდა სამების სამივე პირს. სწორედ ამის საფუძველზე იწოდება მამა ღმერთი ყოვლისა მპყრობელად (ნიკეის სიმბოლო), ძე ღმრთისა - სიბრძნედ, სულიწმინდა - მეუფედ ცხოველსმყოფელად და სიცოცხლედ, რომელშიც არის მიზეზი სიცოცხლისა (სამივე სიმბოლოში); ცხადია, ეს მოძღვრება აღებულია წმინდა წერილიდან, რომელშიც სამყაროზე ზრუნვა ღვთაების სამივე პირს მიეკუთვნება. სამყაროზე ზრუნვა არის ღმერთის ქმედება სიბრძნის, ყოვლისმცოდნეობის, ყოველგანმყოფობის, ყოვლისშემძლეობისა და სიკეთის თვისებებიდან გამომდინარე, რომლებიც ერთნაირად მიეკუთვნება სამების ყველა პირს. არეოპაგიტული თხზულებები გვასწავლის, რომ ყოველი ქმნილება მონაწილეობს განგებაში, რომელიც გამომდინარეობს უხესთაესი და ყოვლისმიზეზი ღმერთისაგან.

განგება – ადამიანის თავისუფალი ნების გამოხატულება. დაისმის კითხვა, ღვთის განგება ადამიანის თავი-

სუფალ ნებას ხომ არ ზღუდავს და გამომდინარეობს თუ არა იგი ადამიანის თავისუფალი ნებიდან? არეოპაგიტული მოძღვრებით, განგება ადამიანის თავისუფლებას არ ზღუდავს, რადგან თუ ადამიანები ღვთის ნებას მიჰყვებიან და ადასრულებენ, – და სწორედ ესაა განგება, – ღმერთი მათ ეხმარება და მათთან ერთად თანამოქმედებს. მთავარი კი ისაა, რომ განგება, ღვთის ნება ადამიანისათვის უცნობია და იგი უნდა გამოიცნოს. ღმერთს თავისი შექმნილი სულიერი არსებები უყვარს, იცავს მათ, შესაბამისად, ადამიანთა თავისუფლებას არ ზღუდავს, რადგან ღვთისნებითობა სიკეთითაა მოტივირებული. როცა ღმერთი დაუშვებს, რომ ადამიანი ღვთის ნების წინააღმდეგ წავიდეს, რათა რაიმე ბოროტება ჩაიდინოს, სწორედ მაშინ ზღუდავს მის თავისუფლებას, თუმცა თავისუფალ არჩევანს უტოვებს, საშუალებას აძლევს, ადამიანმა თვითონ იმოქმედოს, ღვთის დახმარების გარეშე და საკუთარი ნება-სურვილით იმოქმედოს. ღვთის განგება ადამიანთა ზნეობრივ პრინციპებს აყალიბებს და მათ ქმედებებს იმ მიზნისაკენ წარმართავს, რისთვისაც არის თითოეული მათგანი შექმნილი; მისი თავისუფალი ნება იმით გამოიხატება, რომ იგი თავისი არსებობის საბოლოო მიზნისაკენ მიისწრაფვის, რათა ღვთის კეთილი ნება გამოიცნოს. ამიტომ თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ღვთის განგება ადამიანთა ზნეობრივ თავისუფლებას არ ავიწროებს, პირიქით, მთავარი მიზნისაკენ სწრაფვაში შეეწევა. ყოველივე ეს შესაქმნის პროცესში წარმოჩნდა, როდესაც ღმერთმა ადამიანს თავისუფალი არჩევანი და ნება მიანიჭა.

ყოველადსახიერი შემოქმედი ღმერთი ადამიანზე ზრუნავს, რასაც მაცხოვრის მიერ იგავურად გამოთქმული სიტყვები მიუთითებენ: „მიჰხედენით მფრინველთა ცისათა, რამეთუ არა სთესვენ, არცა მკიან, არცა შეიკრებენ საუნჯეთა, და მამად თქუენი ზეცათად ზრდის მათ. არა-მე უფროდს თქუენ უმჯობეს ხართა მფრინველთა? და სამოსლისათვის რადსა ჰზრუნავთ? განიცადენით შროშანნი ველისანი, ვითარ-იგი აღორძნდის! არა შურებიან, არცა სთავნ. ხოლო გეტყვ თქუენ, რამეთუ არცადა სოლომონ ყოველსა მას დიდებასა მისსა შეიმოსა, ვითარცა ერთი ამათგანი.

უკუეთუ თივაი იგი ველისაი, რომელი დღეს არს და ხვალე თორნესა შთაეგზნის, ღმერთმან ესრეთ შემოსის, არამედ უფროს თქუნა, მცირედ-მორწმუნენო?“ (მთ. 26, 28-30). ქრისტიანული მოძღვრების საფუძველზე განისაზღვრება ადამიანის მოვალეობები, რომელთა მორჩილებით ტვირთვა არის თითოეული ადამიანის ჯვარი, უფლებაც და მოვალეობაც, რათა რწმენითა და სიყვარულით დაემორჩილოს უზენაესი არსების, ღვთის განგებას. ამისთვის მიჰმადლა უფალმა თავის ხატად და სახედ ქმნილ ადამიანს ღვთაებრივი ძალა. „რომელმან-იგი ყოველივე თვისისა ღმრთეებისა ძალი საცხორებელად და ღმრთისა სამსახურებელად მოგუანიჭა ჩუენ მეცნიერებითა მისითა, რომელმან იგი მიჩინნა ჩუენ თვისსა მას დიდებასა და სათნოებასა“ (პეტრე 2, 1, 3); ამ ძალების დახმარებით უნდა შეძლოს ადამიანმა რწმენის ერთგულება და ბოროტების დათრგუნვა: „ყოველსა შინა აღიღეთ ფარი იგი სარწმუნოებისაჲ, რომელითა შეუძლოთ ყოველთა მათ ისართა ბოროტისათა განხურვებულთა დაშრეტად“ (ეფ. 6, 16).

ადამიანის მიერ ღვთის განგების საიდუმლოების მიუწვდომლობა. ადამიანისათვის ღვთის განგების ჩაწვდომა შეუძლებელია. „ჩვენი ამჟამინდელი დაცემული ბუნება ისეთ მდგომარეობაშია, რომ თვით ყველაზე წმინდა ადამიანებიც კი მხოლოდ ნაწილობრივ ხვდებიან ღვთის განგებულებას. მოციქული პავლე ამბობს: „რამეთუ ვხედავ აწ, ვითარცა სარკითა და სახითა“ (1 კორინ. 13,12). სრულყოფილი შემეცნება ღვთის განგებისა შესაძლებელი გახდება მხოლოდ მომავალ საუკუნო ცხოვრებაში“. ღვთის განგებულების საიდუმლოებაში ჩაწვდომის შეუძლებლობაზე საუბრობს წინასწარმეტყველი მეფე და მეფსალმუნე დავითი: „სიმართლენი შენნი ვითარცა მთანი ღმრთისანი და განკითხვანი შენნი უფსკრულ მრავალ“ (ფს. 35,6).

ღვთის განგებულების მიუწვდომელობის შესახებ გვაუწყებს წმ. მამა დიონისე არეოპაგელი, უფალი განგებით თავის ქმედებებს საიდუმლოდ ავრცელებს“ (წმ. დიონისე არეოპაგელი, „ხეციური იერარქიისათვის“).

ადამიანმა უნდა განსაზღვროს თავისი მიმართება, დამოკიდებულება ღმერთთან და სამყაროს ყველა ნაწილთან.

უნდა განსაზღვროს, თუ რა შეიძლება იცოდეს, რისი ჭკრეტაა მისთვის შესაძლებელი და რა არის დაფარული ადამიანის შემეცნებისათვის. გაერკვეს თავისი აზროვნებისა და შემეცნების შესაძლებლობების ზღვარში, რადგან ადამიანის, როგორც არასრულყოფილი არსების, შესაძლებლობები დასაზღვრულია. ამიტომაცაა ღვთის განგება ადამიანის ცხოვრების დადებითად წარმართვის გარანტი. ადამიანი უნდა ამაღლდეს იმ შეგნებამდე, რომ სრულყოფილი შემეცნება მისთვის არ არის შესაძლებელი და არასრულყოფილ ადამიანურ გონებას არ ძალუძს. სრულყოფილი შემეცნება მხოლოდ სრულყოფილ აზროვნებას შეუძლია, ხოლო ეს ამქვეყნად მცხოვრები ადამიანის ხვედრი არაა. ღვთის განგება არის მიზანდასახული, რაც ადამიანის მიერ საკუთარ თავში სულიერი ძალის მოძიებას, სიკეთისათვის ბრძოლისა და ბოროტების დამარცხების იდეის ჩანერგვას, ზნეობრივი პრინციპებით ცხოვრებას გულისხმობს. ღვთის სიყვარული და სიდიადე წარმართავს ადამიანის მიერ განგების გამოცნობის მისტიერიას, იღუმალებას, რაც ზოგჯერ ადამიანის აღქმის, მის მიერ სიტყვიერად აღწერის შესაძლებლობებს აღემატება, რადგან განგება ადამიანის ენით გამოუთქმელი რამ არის.

ღვთის განგების გამოვლენად აღიქვამს სამყაროს მრავალფეროვნებას, მისი შეხედულებით, სოფლისა და ზესთასოფლის თითოსახეობა და მრავალფერობა ღვთის განგებულებაა. ღვთის განგებას ვერ სწვდებიან საღვთო სიბრძნეს მოკლებული ადამიანები, ღვთის სიბრძნის სიღრმე მიუწვდომელია მათთვის, ვინც ღვთის მადლსაა მოკლებული, რომელთა გონება ცვალებადია. ღვთისაგან მინიჭებული მადლი ყველა ადამიანს არა აქვს, იგი ეძლევა მხოლოდ საღვთო გზაზე, ჭეშმარიტ გზაზე მდგარს, რასაც ღვთის განგება უდევს საფუძვლად. განგებას სწვდება ის, ვინც ჭეშმარიტ სიბრძნეს, ღვთაებრივ სიბრძნეს ფლობს. ის, ვინც საღვთო სიბრძნეში გაუწვრთნელია, განუსწავლელია, ვინც ჭეშმარიტ სიბრძნეს ვერ ჩასწვდება, განგებასაც ვერ სწვდება.

როგორ უნდა მოიქცეს ადამიანი, რომელსაც აქვს სასოება ღვთის განგება//განგებულებისა? როგორ უნდა მო-

იქცეს ადამიანი, რომელსაც აქვს სასოება ღვთის განგებულებისა? ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ ღვთის განგება მთელ ხილულ სამყაროს მოიცავს და თითოეულ ადამიანს, როგორც სამყაროს მკვიდრს, განეფინება. სამყარო განგებით//ღვთის ნებითაა მოწესრიგებული, შემთხვევითობაც სამყაროში განგებისეულია. განგების წინასწარ შეცნობა და წვდომა ადამიანის მიერ შეუძლებელია.

ღვთის განგება და ადამიანის თავისუფლება. ღვთის განგება ადამიანის თავისუფლებიდან არ გამომდინარეობს. ღვთის განგება ქმნილებების შესახებ იმით ვლინდება, რომ ის იცავს თავის ქმნილთ, თანამოქმედებს მათთან ერთად და მართავს მათ. როცა ღმერთი სულიერ არსებებს იცავს, მათ თავისუფლებას არ ზღუდავს, ვინაიდან ადამიანი, რომელიც მოქმედებს, თავადვეა ამრჩევიცა და აღმსრულებელიც ამა თუ იმ საქციელისა, ღმერთი კი მხოლოდ მასთან ერთად მოქმედებს ან ეხმარება მას. როცა ღმერთი დაუშვებს, რომ ადამიანმა რაიმე ბოროტება ჩაიდინოს, უფრო ნაკლებად ზღუდავს მის თავისუფლებას, საშუალებას აძლევს თვითონ იმოქმედოს, ღმერთის დახმარების გარეშე, საკუთარი ნება-სურვილით იმოქმედოს. და ბოლოს, ღვთის განგება ადამიანს იმ მიზნისკენ მიმართავს, რისთვისაც არის იგი შექმნილი, აგრეთვე, ღმერთი განგებით მართავს ზნეობრივ არსებებს, მისი თავისუფლების გამოყენება მდგომარეობს იმაში, რომ ადამიანი ისწრაფოდა თავისი არსებობის საბოლოო მიზნისაკენ. ამიტომ ღვთის განგება კი არ ზღუდავს მის ზნეობრივ თავისუფლებას, არამედ შეეწევა მთავარი მიზნისაკენ სწრაფვაში.

განგება – სიკეთე თუ ბოროტება? ღმერთი ადამიანს ბოროტებას და განსაცდელს იმგვარად და იმ ზომით მოუვლენს, რომლის დაძლევა მის შინაგან ძალებს არ აღემატებოდეს. ამასაც იმიტომ უშვებს, რომ განსაცდელის მოვლინებით ადამიანი გამოაფხიზლოს. „სარწმუნო არს ღმერთი, რომელმან არა გიტევნეს თქვენ განცდად უფროდს ძალისა თქვენისა, არამედ ყოს განსაცდელისა თანა გამოყვანებადცა, რადთა შეუძლოთ დათმენად“ (I კორ. 10, 13). ეს განგებითაა განსაზღვრული და ადამიანმა განსაცდელი

ღვთის ნებითვე უნდა გადაიტანოს. ყოვლისშემძლე ღმერთი ადამიანს თვითონვე იხსნის ნებისმიერი განსაცდელისაგან.

ისევ აპოსტოლურ მოძღვრებას დავიმოწმებთ: „რამეთუ რომელნი-იგი წინასწარ იცნნა, წინაღსწარცა განაჩინნა თანამსგავსად ხატისა მის ძისა თვისისა, რადთა იყოს იგი პირმშო მრავალთა შორის ძმათა; ხოლო რომელნი-იგი წინაღსწარ განაჩინნა, მათცა უწოდა; და რომელთა-იგი უწოდა, იგინიცა განამართლა; და რომელნი-იგი განამართლნა, იგინიცა აღიდნა“ (რომ. 8, 29-30); „კურთხეულ არს ღმერთი და მამად უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი, რომელმან მაკურთხნა ჩუენ ყოვლითა კურთხევითა სულიერითა ცათა შინა ქრისტეს მიერ. ვითარცა-იგი გამოგვრჩინა ჩუენ მის მიერ უწინარეს სოფლის დაბადებისა, რადთა ვიყვნეთ ჩუენ წმიდა და უბიწო წინაშე მისსა სიყუარულით. წინაღსწარ გვჩინნა ჩუენ შვილებად იესუ ქრისტეს მიერ მისა მიმართ სათნოებისაებრ ნებისა მისისა. საქებელად დიდებისა მადლისა მისისა, რომლითა მოგუმადლა ჩუენ საყუარელისა მის მიერ“ (ეფ. 1, 3-6); „მისა მიმართ, რომელსა შინაცა განვეწესენით და წინაღსწარ ვიჩინენით ნებითა ღმრთისადათა, რომელმან-იგი ყოველივე შექმნა ზრახვისაებრ ნებისა მისისა, რადთა ვიყვნეთ ჩუენ საქებელად დიდებისა მისისა, რომელნი-ესე წინაღსწარ მოსავ ვიყვენით ქრისტესა“ (ეფ. 1, 11-12).

ბოროტება ღვთის ნებით არ ხდება, რადგან იგი უფლის შექმნილი არაა. ეს ერთადერთია, რაც ღვთის ნებით არ ხდება, მაგრამ იგი ღვთისაგანაა დაშვებული ადამიანის შეუსაბამო ქცევების გამო. საბოლოოდ კი ამქვეყნიურ სამყაროში არსებული ბოროტება ღვთის წყალობითა და მზრუნველობით სიკეთისაკენ მიემართება. რადგან უფალი თვითონ არ ქმნის ბოროტებას, მხოლოდ განგებით მიმართავს მას სიკეთის დასამკვიდრებლად. ღვთის განგების საფუძვლად სიკეთის აღიარება და მისი სამართლიანობა, ბიბლიურ სწავლებათა კვალობაზე, პრონოეტულ თეორიაში ერთ-ერთი უმთავრესი დებულებაა. ყოვლის შემოქმედი და დამბადებელი ღმერთი, ყოველთა არსთა მპყრობელი და დამამტკიცებელი, რომელმაც ყოველი არსი არაარსისაგან მოიყვანა და შეაზავა იგი, განგებულებით წარმართავს

ყოველივეს და იგი ღვთაებრივი სამართლის გამოხატულებაა.

განგება და ბედი. მნიშვნელოვანია განგებისა და ბედის ურთიერთმიმართება, მათი არსობრივი სხვაობა, აგრეთვე, მსგავსებაც, თუ იგი შეინიშნება. განგება – ღმერთისმიერია, მისი ნებაა, მისი კეთილი ნებაა, ბედი – წუთისოფლისმიერია; ქრისტიანული საღვთისმეტყველო ლიტერატურა ბედს, ბედისწერას არ ცნობს, არ აღიარებს, ქრისტიანული მოძღვრებით, ბედი//ბედისწერა არ არსებობს და ყოველი ადამიანი სულიერი ხსნის მოსაპოვებლად, სულიერების გადასარჩენად არის მოწოდებული. ღვთის წინასწარგანსაზღვრულობა იმას ემყარება, რას ირჩევს ადამიანი – სიკეთეს თუ ბოროტებას.

არეოპაგიტულ თხზულებებში არაა ნახსენები ბედი, რომელსაც ანტიკურ ფილოსოფიასა და ლიტერატურაში უდიდესი ადგილი უჭირავს, ფაქტობრივად, იგი წარმართავს ადამიანთა მომავალს, ადამიანის ცხოვრება მასზეა დამოკიდებული, იგი არაა ადამიანის არჩევანი, თავისუფალი არჩევანი. ღვთისმეტყველ წმინდა მამას არეოპაგიტულ კორპუსში ბედი/ბედისწერა არ განუხილავს, რადგან ღვთისაგან მომდინარედ არ მიაჩნდა. ქრისტიანული საღვთისმეტყველო მოძღვრების კვალობაზე, ბედი წუთისოფლისად აღიქმება, ბედის რწმენა და მისადმი მინდობა არაქრისტიანულია. მას ძირითადად ვარსკვლავთმრიცხველობას, ასტროლოგიას უკავშირებენ, რაც ქრისტიანულ რელიგიაში კატეგორიულადაა უარყოფილი.

წმ. მამათა მოძღვრებებში განგებაა ღვთისაგან მომდინარე და უპირატესობა მას ენიჭება. ანტიკურ კულტურასა და ფოლკორულ ბედისმეტყველებაში რაც ბედისაგან ხდება, დიდი ხნით აღრეა განგებისაგან მოწესრიგებული. განგება გონებრივ და გრძნობად არსში ბატონობს, ბედი კი მხოლოდ გრძნობადში. განგება ადამიანის ნება-სურვილს არ ეწინააღმდეგება, წინააღმდეგობის შემთხვევაში ადამიანის თავისუფლება, გონებრივ და გრძნობად საწყისში, მოისპობოდა, რაც თვით განგების არსის უარყოფამდე მიგვიყვანდა. ანტიკური ფილოსოფიური მოძღვრებისა და წინაქრისტიან მწერალთა თვალსაზრისით, ბედი ისეთი აუცილებლობაა, რომელიც

ადამიანის ნება-სურვილს ეწინააღმდეგება, მისი მცდელობის გარეშეც აღესრულება და ადამიანის ცხოვრებას ტრაგიკულად წარმართავს. ტერმინი „ბედი“ საღვთისმეტყველო თხზულებებში იშვიათად გვხვდება, ძველი აღთქმის წიგნებიდან შეიძლება დავიმოწმოთ ესაია წინასწარმეტყველის სიტყვები: „განუმზადებდით ბედსა ტაბლასა და აღუესით ეშმაკსა საწდე“ (ეს. 65, 11); გვხვდება თომა მოციქულის აპოკრიფულ თხზულებაშიც: „ბედმან შენმან დაიცვა საპყრობილე“ (თომა მოც. 16, 21) (აბულაძე, 1973: 30). სულხან-საბა ორბელიანის „ლექსიკონში“ ეს სიტყვა-ტერმინი ესაიას წიგნიდანაა დამოწმებული და მის კვალობაზე განმარტებული: „ნუვინ ჰგონებდით ბედისათვის, ვითარმედ არსებითი რამე იყოს. რომელსა უმეცარნი იტყვიან და მას მიაჩემებენ ნიჭსა ღმრთისასა. ბედი სახელი არს მეფეთა სიმაღლისა და გლახაკთა სიმკოდავისა (სიმდაბლისა) და ეგევითარნი. კვალად კაცი ვინმე ბოროტის ღირსი ღმერთმან შეიწყალოს და შეუცვალოს ბოროტი კეთილად, ესევითართა სახელად ბედი ეწოდების“ (სულხან-საბა ორბელიანი, 1966: 98).

წმ. მამათა მოძღვრებებში წუთისოფლურ ბედს//ხვედრს განგება აწესრიგებს. განგება გონებრივ და გრძნობად არსში ბატონობს, ბედი კი მხოლოდ გრძნობადში. განგება ადამიანის ნება-სურვილს არ ეწინააღმდეგება, წინააღმდეგობის შემთხვევაში ადამიანის თავისუფლება, გონებრივ და გრძნობად საწყისში, ისპობა, რაც თვით განგების არსს უარყოფს. ფილოსოფიური თვალსაზრისით, ბედი არის ისეთი აუცილებლობა, რომელიც ხშირად ადამიანის ნება-სურვილს ეწინააღმდეგება. განგება მისგან მკვეთრად განსხვავდება.

განგების შესახებ სხვა ღვთისმეტყველ მამათა მსჯელობა, მათ მიერ გამოთქმული თვალსაზრისი ერთმანეთისაგან არ განსხვავდება.

ამრიგად, ქრისტიანულ საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში განგება არის ღვთაებრივი წინასწარგანზრახულება, ადამიანისათვის სასოების მიმნიჭებელი, ადამიანის სულიერ მომავალზე ორიენტირებული, სულის მხსნელი, იგი ღმერთის კეთილი ნებაა, რომელიც ადამიანისათვის დაფარულია და რომლის გამოცნობას, აღსრულებას ცდილობს

იგი. ადამიანის მიერ მისი შეცვლა შეუძლებელია, მისი აცილებაც შეუძლებელია. არეოპაგიტული მოძღვრებით, განგება ადამიანის სულზე კეთილი ზრუნვაა, სიკეთის წინასწარგანზრახულებაა. განგების და ადამიანის სურვილის თანხვედრა ღვთის სიკეთითაა განპირობებული, განგების აღსრულებამდე მისი არსი და კონკრეტული გამოვლინება ადამიანმა არ იცის. დიონისე არეოპაგელმა ნათლად გადმოსცა თავისი შეხედულება ისეთი ურთულესი, ადამიანის გონებისათვის ძნელად მისაწვდომი კონცეფციის შესახებ, როგორცაა განგება//განგებულება, რომელიც ტერმინოლოგიურადაც იქცევა ყურადღებას როგორც დედანში, ისე ქართულ თარგმანში, რომელიც ევრემ მცირის მიერაა შესრულებული.

NESTAN SULAVA

THE PRONOETIKAL (PROVIDENCE) CONCEPT IN THE DOCTRINE OF AREOPAGITICS

To discuss the concept of Gangeba (God will, providence) according the theological works of Dionysius the Areopagite is the main issue to study the problem of common understanding of the meaning of Gangeba (God Will). The concept of providence (Gangeba) is known in Antic philosophy and in Christianity. In antiquity providence (Gangeba) is the God's kind will and care and decision for the future of human. With the concept of term and notion in Old Testament, in Psalms, in New Testaments it emphasizes God will or providence like (Greek: *προνοια*, *οικονομια*, Latin: *providentia*). The most important the concept of providence in New Testament, especially Apostles of Pavel. It has the concept of providence and mainly means God's care for human and human's spiritual life, God's kind foresight, God's will. In theology the term Providence/Gangeba is used in a different content then in Antiquity, it has different function.

In Christianity as theological term it gained completely different meaning. It means foresight, means care of future of the human, it is the providence of human's future life. In theology God's will is kind dealing of human's life. Saint fathers explain this term on the base of the books the Bible contains.

In our work there is given the explanation of the notion of God Will (Gangeba) on the base of the Dionysius the Areopagite works. We discuss the treatises "for the name of the God", "secret of orthodoxy", in those chapters are given the understanding of God Will (Gangeba). According of their explanation God Will (Gangeba) is the foresight of the God, to give the hope to the human, oriented to the spiritual life of human, it is the safety of the soul, mainly the kind will of the God, which is secret and human trying to understand it, to get close to the meaning. It is not possible to change God Will (Gangeba), to is not possible to avoid it. The concept is that when the human's will and God's will be in compliance to each other, it comes from the God. Gods will and its manifest is unknown for human before manifestation. Dionysius the Areopagite with his rare simplicity clearly and definitely and rhetoric style gave his thoughts for the difficult term like God Will (Gangeba).

In the works of Areopagitics there is no term like fate which is in literature and antiquity took great importance. Orthodox fathers did not give explanation of the term fate because it seems they did not consider it like the term of issue come from the God. According the orthodox writing it is for the earth, to believe in fate against of the Christianity. Fate is connected to the astral being, and it is denied in Christianity.

In the fiction, in scientific works in Georgia Gangeba (προνοια, οικονομια, providentia) is not explained correctly, and it is considered as the name of the God. For this reason, we use the term used by Eprem Mtsire in translations of Dionysius the Areopagite's and Saint Gregorius Theologian-Nazianzus's homilies came from the concept of providence, those term shows the development of the stages of using this term and this way of development is the stage of development of translation works at the same time. It has the function and recommendation of using the term correctly for modern writers.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

- აბულაძე, 1973: ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
- პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), 1960: პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), შრომები, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო სამსონ ენუქაშვილმა, თბ., 1960.
- პეტრიწი, 1940: იოანე პეტრიწი, შრომები, I, გამოსაცემად მოამზადეს მ. გოგიბერიძემ და ს. ყაუხჩიშვილმა, თბ., 1940.
- სულხან-საბა ორბელიანი, 1966: სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, თბ., 1966.
- ჭელიძე, 1996: ე. ჭელიძე, ძველი ქართული საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგია, I, თბ., 1996.
- ახალი აღთქმა: **The Greek New Testament**, Former Editions edited by Kurt Aland, Matthew black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, Allen Wikgren, Fourth Revised Edition, Stuttgart.
- დიონისე არეოპაგელი, 2002: **Дионисий Ареопагит**, Сочинения. **Максим Исповедник**, Толкования, научное изд., Серия Византийская Библиотека. Греческий текст. Пер. на русск. **Г. М. Прохорова**, Санкт-Петербург, изд. „Алетейя“, 2002.